

En betraktelse över arkiv

Börje Hjorth

Omslag bilden: Författaren på Landsarkivet i Vadstena år 1978.

Östergötlands Arkivförbund, ÖLFA
©Börje Hjorth och ÖLFA
ISBN 91-631-4555-3
Tryckt hos **Samhall Grafiska, Norrköping** 2004

En betraktelse över arkiv

Ur en pärm med onyttiga kunskaper

Börje Hjorth

ÖLFA:s skriftserie nr 11

Till Eli

INLEDNING

O saeculom! o literae!juivat vivere! "O tid! O bildning! Det är en lust att leva!" utropar den romantiske frihetsridderen på 1500-talet, Ulrich von Hutten.

"Dö kan jag", utbrister han, "men vara träl kan jag icke; vem vill med Hutten dö för friheten" Livet är ironiskt: En liten bakterie från Amerika svarar honom och redan 1523 avlider han i syfilis på den lilla ön Ufnau i Ziirichersjön endast 35 år gammal. Von Huttens valspråk har följt mig genom livet. O tid, o bildning, lust att leva! Kunskap och kärlek. Aptit på liv. Jag har också haft förfäder som drabbats av franska sjukan. I mitt arkiv har jag dokument som berättar om luetiska infektioner, kvicksilver och guajak, smörjkurer och lusten att leva. I min ungdom läste jag om hur Schopenhauer fick en smörjkur av kvicksilversalva, varvid hans pessimism utvecklades i nattsvart riktning. Jag har fått lusten att leva av mina förfäder och von Hutten. Min mor ligger just nu på lasarettet och kämpar mot en annan bakterie. Jag slåss med henne, stöder henne, tröstar och lär mig. Vi skall vinna en dag! Bakterier är starka men livet är evigt. Min mor kommer alltid att leva. Von Hutten lever, jag lever och i arkivet finns allt. Jag återvänder alltid till arkivet.

Jag är fylld av trosvissa förhoppningar. Ljuset kommer åter varje år och i diket blommar troget tussilago mellan ockrafärgade grässtrån. Jag har en pärm med onyttiga anteckningar. Den är en viktig del av arkivet. Varje dag bläddrar jag i den när jag stigit ned i underjordens brandsäkra arkivlokal, där luftfuktigheten noga prövats för att ligga precis mellan 30 och 40 procent. Papperet i min pärm mår bra. Det kommer att leva åtminstone 1000 år till.

När jag var ung sade min lärare i arkivteori, landsarkivarien Birger Lundberg, att arkivet kommer att vara i evärdelig tid. Evärdelig tid! Uttrycket är lika evigt som von Huttens. Arkivet har följt människan genom hela hennes historia men kommer det att vara henne troget i framtiden? Evärdelig tid! I vår mänskliga

barndoms stenålder, var naturen det arkiv, i vilket man hämtade kunskap. Naturen finns kvar. Senare ristade man i det i sten. Stenen finns kvar. Sedan kom papperet. Papperet finns kvar. Och nu datorer. En diskett håller kanske i fem år. En hårddisk tio. Vart är vi på väg? Varför har människan lämnat det varaktiga? Kommer någon att minnas framtiden?

Livets historia innehåller miljoner av historier. Många av dem finns i våra arkiv och i de beständiga materialen, i naturen, stenen och papperet kan man ta del av dem. Man kan läsa och lära, bilda sig.

Jag har upplevt slutet av ett sekel och en man jag mötte på stan häromdagen påstod att det alltid är blåsigt i slutet av ett sekel. Ett sådan påstående kan man säkert verifiera i arkiv. Eller falsifiera. Man kan nå sanningar i arkiv. Sanningen om vår tid nu får vi veta först om femtio år eller senare. Sanningen måste mogna i arkiven eller för att uttrycka det klart: Sekretesstiden måste gå ut och arkiven öppnas. Om min egen tid idag vet jag lite. Kunskapen om den består av ett informationskaos med mycket motstridiga uppgifter och halvsanningar. Vad ser vi på TV? Skeenden som verkar sanna. Kameran ljuger inte. Eller? En dag får vi veta att Judas Iskariot inte var förrädare. Det står i tidningen. Tidningen förmedlar nyheter och i det här fallet nyheter om ny forskning. Ibland tar forskningen om sanningen tid. Jesus avrättades för snart 2000 år sedan och än idag vet vi inte riktigt säkert om han verkligen fanns eller ej. Ibland kan det vara svårt att ta sig in längst in i arkiven, in i de där små mörka gångarna där belysningen gått sönder och lukten mättas av gammalt papper. Ligger det manne en papyrusrulle inne i mörkret?

Jag är arkivarie, dvs en person som står på gränsen mellan dåtid, nutid och framtiden. Jag balanserar och bör likt Janus ha ögon i nacken. Nuet är en balansakt och under mitt korta liv här på planeten, spänner jag mina muskler för att bevara dåtiden och nutiden för framtiden. Jag glömmer bort mig själv och tänker på de långa perspektiven, mentaliteternas långsamma förändring, tankens förädling genom historien, bildningen, klokheten, böckerna, arkiven- orden! Det

finns så mycket historia i arkiven, så många historier, öden, äventyr och mänsklig dårskap att jag svindlar vid tanken. Jag går vilse i arkivet och blir instängd mellan två hyllsektioner. De elektriska kompaktushyllorna stänger sig och klämmer hop mig som en inlagd sill. Jag blir arkiverad och sover i arkivet om natten. Och drömmer om gångna tider förmedlade i miljoner av små ord av bläck, skrivmaskinsband och laserskrivare.

Kapitel 1

Romarna gjorde en gång Saturnus, fruktbarhetsguden till arkivens gud. Den romerska statens viktigaste dokument förvarades i Aerarium Saturni. Det är lätt att förstå. Människan har alstrat arkiv alltsedan hon blev en tänkande varelse. Idag alstrar både enskilda människor, föreningar, myndigheter och företag arkiv i en icke sinande ström. Kanske det är Saturnus som står bakom detta alstrande? För mig är det en lockande tanke att min sinnliga lust att leva har ett samband med fruktbarheten i alstrandet av de dokument, som vuxit upp kring min person sedan min födelse här på jorden. Jag har två söner och en dotter samt ett ganska stort privat arkiv som resultat av Saturnus fruktbarhet.

Långt innan jag blev arkivarie, började samlas dokument kring min person utan min vetskap. Jag registrerades i myndigheternas arkiv redan som nyfödd. Födelseattester, dopattester och noteringar i kyrkoboken hos pastorsämbetet. När jag sedan växte upp i Norrköping, dokumenterades jag några gånger vid besök på stadens lasarett, privata doktorer och tandläkare. Det finns spår.

I skolans arkiv finns naturligtvis också dokument som talar om mig, skrivningar och betyg och efter tolvårsåldern finns jag dokumenterad i stadens skyttegilles arkiv.

Emellertid var det först i 15-årsåldern som jag på ett äkta Saturnusfruktbart sätt börja alstra arkiv, självmedvetet och med tanke på att jag gjorde något för framtiden. Jag blev oerhört intresserad av den natur i vilken vi alla är en del. Som fältbiolog skrev jag ned varje observation av både fåglar, växter och insekter under flera år samt skrev långa betraktelser över djur och natur. Jag försökte också teckna det jag såg i naturen och mängder av teckningar utgör en del av arkivet. Mina

observationsböcker, kollegieblock med naturanteckningar, beskrivningar av hur man bygger fågelholkar, pressade mossor och lavar samt fanerogamer m m utgör mitt tidigaste arkiv i egentlig mening och det finns kvar i oskadat skick efter skiftande förvaring under mer än 40 år. Mina bostäder genom åren har varierat, men de har inte varit arkivbeständiga dvs brand- och fuktsäkra. Jag har haft tur. Arkivet har följt mig i fyra olika städer i landet och precis som dagböcker intimt hänger samman med ens personlighet har arkivet varit en del av mig själv.

I vuxen ålder har arkivet ökat i omfattning, precis som mitt bibliotek vuxit i omfång. Idag tar arkivet cirka 10 hyllmeter av mina hyllor och trycksakerna dvs böckerna 60.

Nu skall inte den här betraktelsen handla om mitt konkreta arkiv, förvarat både ovan och underjord, utan om mitt arkiv i vidsträckt mening, mitt intellektuella minnesarkiv, det arkiv som till del utgörs av *min pärm med onyttiga kunskaper* som spegel av min personlighet. Arkivet har byggts upp under många år, under en tid då informationsmängden i världen ökade på ett dramatiskt sätt. Anteckningarna i arkivet utgör ett urval ur det informationsbombardemang som alla människor i den industrialiserade världen utsätts för varje dag. Detta urval har inte gjorts på ett systematiskt sätt, utan gjorts enbart på intuition, och visar därför med tydlighet både vad som rört sig i mitt cortex och i kräldjurshjärnan under många år. Min pärm med onyttiga kunskaper skall bli nyttig, ty den skall berätta en del om vad som dolt sig i en arkivarie (idel hemligheter!) under mer än 30 år, såsom i en spegel för att travestera Ingemar Bergman.

När jag stigit ned i underjorden, öppnat den brandsäkra arkivdörren, gått igenom den första arkivlokalen helt inredd med kompaktushyllor och kommit in i det inre av arkivet, öppnar jag hyllsektion 3 och tar fram min pärm. Den är grön till färgen och har en etikett med ordet Backanal. Det är namnet på en dålig roman, som jag skrev för många år sedan. Manusets är skrotat och pärmen återanvändes. Nu

innehåller den en del av mitt livs kaos, en arkivaries ständiga kamp mellan dåtid, nutid och framtid, mina onyttiga anteckningar.

Jag sätter mig vid det stora skrivbordet och öppnar pärmen bakifrån. Som den ibland ordentlige arkivarie jag är har jag paginerat innehållet och jag bläddrar fram till sidan 1. Jag har även gjort en innehållsförteckning längst fram i pärmen, men där upptäcker jag att jag prioriterat bort sidan 1 och 2. Varför? Sidan 1 innehåller ett koncept till ett brev jag ställt till ett bokförlag, där jag erbjuder ett manus till utgivning. Mycket ohistoriskt har jag glömt att datera det. Det borde jag ha tänkt på som arkivarie. Nu vet jag vid konsultation av mitt långtidsminne att det härrör från sent 70-tal. Jag vet dock inte vilket manus konceptet handlar om och det kanske är lika gott.

Den första och andra sidan har jag valt att inte få deltaga i innehållsförteckningen. Varför har jag gjort denna prioritering? Och när gjorde jag den? Varför väljer vi bort delar av vårt liv då och då? Vad är det för omständigheter som får oss att spara vissa handlingar och slänga bort andra. Som privatmänniska följer jag inte Riksarkivets gallringsföreskrifter. Inte ens dess principer.

Sidan 3 har fått en egen rad i innehållsförteckningen. Denna handling har jag bedömt värdefull att spara för framtiden. Den handlar om magi för att erövra kvinnan. Man behöver en löpande tik, en hanhund och en liten spegel. Hundarna skall para sig på en torsdag klockan 0800, 1500 och 2200 och man måste iakttaga dem i den lilla spegeln medan man sjunger:

Jag är hunden - hon tiken

Jag är skaftet - hon yxan.

Jag är tuppen - hon hönan.

Som jag önskar må det bli.

Efter denna ritual skall man ge spegeln till den utvalda och hon "kommer att slita

kläderna av dig!"

Jag har nästan hela livet varit rationalist och tagit avstånd för fenomen och idéer som man inte kan förklara förnuftsmässigt och jag kan tänka mig att anteckningen om magi har skrivits och bevarats av kuriosaskäl. Magi har tjugat mig på grund av den förankring den haft hos så många människor genom historien och har än idag. Magin har säkert påverkat historiens förlopp på många olika sätt, ibland av förvånansvärt subtila skäl. Jag tänker bland annat på astrologins starka ställning under många hundra år. Hur många kungar och regenter har inte påverkats av astrologer? Hur många krig hade kanske kunnat undvikas om inte människan låtit sig styras av den gamla hjärnan, dvs känslomässigt. Jag hör er invändning. Naturligtvis kan vi inte leva vårt liv utan att känslorna styr en stor del av vårt beteende. Det vore både tråkigt och fattigt. Man skulle dock önska sig lite bättre kommunikation mellan känsla och förnuft. Såsom förespråkare för bildning och åter bildning, tror jag på förnuftet och hoppas att människan en dag med betydligt mera bildning, skall kunna hantera sina känslor, sin svaghet för magi, flummiga new age-idéer, fundamentalistiska religioner och annat som ställer till elände i världen.

Att hämta kunskap ur arkivet ger en primär tillfredsställelse. Att söka kunskap ur primärkällor är det närmaste vi kan komma när vi skall närma oss sanningen om det som hände igår. Och vi är alla sanningsökare.

Kapitel 2

Enligt en tysk teolog var smådjävlaras antal 3 665 366 000 000. Det är en anteckning som jag funnit behag i. Den har kommit med i min pärm och av någon anledning har jag valt ut den och låtit den bli arkiv. Anteckningen är lika rolig som kreationisternas bestämda datum för skapelsen, 4 april 4004 före Kristus, kl 0400. Jag roas av sådana här idiotiska manier på att ordna in allting i en bestämd ordning. Det visar på ett tydligt sätt hur människan aktivt arbetar mot entropin, mot kaos, samtidigt som hon själv ofta bidrar till kaos lokalt. Ordning och reda! Det skall det vara i ett arkiv. Man skall som besökande forskare lätt kunna återfinna det man söker bland tusende papper och luntor. Vi arkivarier ordnar och förtecknar arkiven, bestämmer skapelsen och utgår från den kronologiskt. Nu är det en viss skillnad på teologer, kreationister och arkivarier. De förstnämnda tror på att någon däruppe bestämmer ordningen, medan arkivarien utgår från det allmänna arkivschemat, fastställt av Riksarkivet. Som rationalist passar det mig bra att vara arkivarie och utgå från ett konkret mänskligt beslut istället för att be en högre makt som aldrig hör av sig.

Jag sitter i arkivet och bläddrar i min pärm. Eftersom även jag kämpar mot entropin, går jag tillväga på ett systematiskt sätt. Jag läser sida efter sida och har nu kommit fram till sidan 6. Sidan 5 väljer jag bort, då den bara innehåller fragment ur ett dåligt romanutkast.

"Redan som barn erfor jag i mitt hjärta två motsatta känslor, fasa för livet och extas över livet. Där har vi den nervöse latmasken." Varför fastnar vi för vissa författare och ibland för vissa rader hos en författare. Jo, man känner igen sig själv, upplever något i orden som appellerar till hjärtats musik. Redan som ung kände jag

igen mig hos Baudelaire. I studentpresent fick jag en liten fin utgåva av Ondskans blommor av min syster och den har hela livet varit en av dyrgriparna i mitt bibliotek. Utsnitt ur Baudelairens produktion har jag förvandlat till arkiv i min pärm och anteckningen om livets fasa och extas är skrivet med svart tusch men är egentligen blod. Min pärm är unik i just denna mening. Jag har med mina anteckningar förvandlat mängder av kunskap, i regel hämtad ur böcker, till arkiv. En del skulle väl kalla det en excerptsamling, men i min värld är pärmen en viktig del av mitt privatarkiv och privata arkiv utgör oupplösliga delar av en människa.

Redan på sidan 7 i mitt livs pärm dyker två filosofer upp. Den ena är Marsilo Ficino, italiensk filosof som levde åren 1433-1499. Här finns endast lite biografiska data om honom men jag vet att han dyker upp igen. Ficino har inte lämnat mig. Han bor fortfarande hos mig. Jag lärde först känna honom i en bok om magi, där han nämndes för sin tes om den erotiska kärleken. Jag återkommer senare till den. Den andra filosofen är Seneca, vars ord om bildning stannat kvar hos mig:
Animus sine studiis aeger ist, et vita sine literis mors vivique hominis sepultura,
Utän studier förtvinar själen och att leva utan andliga intressen är som att dö eller levande begravas. Jag har följt detta ord, så gott jag har kunnat. Som en slags jägare har jag hela livet jagat frågorna, vilka efter varje svar dykt upp i ny form. Min övertro på bildning som en garant för godhet, har gjort att jag alltid velat utvecklas och ständigt lära mig något nytt - för min egen skull och för mina medmänniskors. Jag tror också jakten på kunskap måste fortsätta hela livet för att ge näring åt livsaptiten. Ofta ser jag människor som stannat. De har läst alla böcker, sett alla filmer, träffat alla människor, rest i alla länder, ätit all mat. Vilken idiotisk illusion! Det döljer sig ett mysterium bakom varje tuva i hagen, bakom varje människas ansikte, bakom varje hörn i staden, i biblioteket, i arkivet, på konsthallen, på stormarknaden, i folkmassan, i vänners ögon och i älskandes famntag. Min hustru klagat ibland på att jag är så nyfiken. Jag böjer mig fram för att bättre se vem som

gick förbi. Jag kan inte missa en förbipasserande människa. Hon kanske har något i sitt ansiktsuttryck som ger mig något nytt att drömma om, fantisera om och utvecklas av. Det kan naturligtvis också vara ett par vackra ben, som ger mig lustfyllda fantasier. Lusten till kvinnan är lierad med livsaptiten. Nyfiken är jag och det hoppas jag förbli till min död. Det är en del av jakten på att lösa mysteriet, nå en sanning, ett slags nirvana som man aldrig når.

Anteckningar i en pärm blir till arkiv i samma ögonblick som jag väljer ut dem ur en handskrift, en bok, en tidning eller ur en film. Motivet bakom en del av dessa urval är svårt att se, men jag tror jag vid min selektion drevs av en suddig längtan att en dag göra en syntes av allt det onyttiga, allt kuriöst, märkligt och fantastiskt till en generalbok. Sedan dess har jag gjort ansatser till att skriva sådana böcker, men naturligtvis blev det fiasko.

Jag läser den dåliga kvällspressen och blir allt otåligare. Jag tror inte tiden är bra för hälsan. Den moderna människan har blivit friskare men mår sämre. Man kan därvid fråga sig om det är nyttigt för vår mentala hälsa med detta intensiva nyhetsflöde, som varje minut bombarderar oss i alla media. När får vi vara ifred med våra egna tankar? Har massmedia skapat detta allt intensivare nyhetsbehov hos människan? Och varför blir det ett behov av att veta allt som händer världens alla hörn, allt från enstaka mord till politiska omvälvningar? Jag har behov av att se på nyheterna på TV varje kväll, trots att jag läst morgontidningen. Varför känner jag mig utanför om jag missar en sändning? Är det så viktigt att känna gemenskap med hela världen? Tydligen.

Kapitel 3

Arkivariens hemliga drömmar leder ofta till avlägsna vindsutrymmen, mörka källare, slottsvalv och andra mörka rum, där han gör det stora arkivfyndet, finner en pusselbit till det stora pusslet som utgör vår kunskap om det förgångna. Jag har alltid drömt om det sedan jag började verka i mitt yrke. En del fynd har jag gjort under åren. Häromdagen fann jag en gammal handskriven bok på en loppmarknad, som visade sig innehålla en förteckning över rara växter i Gotlands alla socknar år 1864. Allt var nedpräntad med mycket vacker handstil av en kvinna vid namn Irenis Ericsson. Denna lilla handskrift låg slängd bland vanliga böcker i en låda och jag köpte den för 10 kronor och sände den till Gotlands Botaniska Förening, vars ordförande genast skrev till mig och tackade för den värdefulla gåvan. Jag var nöjd ty jag hade bidragit till att fullborda pusslet, ett arbete som jag hoppas kunna få göra resten av mitt liv, komplettera vår kunskap.

Förra veckan kom min son med en bunt äldre anteckningsböcker. Dessa hade han funnit i en av sina bodar på sin gård. Det visade sig tillhöra en bonde som tidigare bott på gården och som varit lärare på en lantbruksskola i Bjärka Säby. Det mest intressanta i detta fynd var en dagbok för ladugårdseleverna på skolan. Här kunde man dels följa deras undervisning och arbete i ladugården varje dag 1929 och 1930, dels följa kornas utveckling i ladugården, kossa för kossa. Det här var också en del av pusslet. Jag kommer att vidarebefordra dessa böcker till det arkiv som förvarar resten av Bjärka Säbys lantbruksskolas arkiv. Jag bidrar till pusslet.

De största drömmarna är naturligtvis de som handlar om ett arkiv i något valv som ger oss ny banbrytande kunskap, handlingar som vederlägger eller bekräftar tidigare sanningar. I drömmen känner jag lukten från gammalt papper eller

pergament och den gör mig lyrisk. Under min tid som ung amanuens på landsarkivet i Uppsala släktforskade jag en hel del, bl a åt mig själv. Jag kartlade min släkt från 1700-talets början tills idag, men fann inget sensationellt hos mina förfäder. De hade arbetat, slitit och avlidit som flesta släkter. I somras återupptog jag lite av min släktforskning. Jag beställde tid på stadsbibliotekets släktforskarrum och började med en del kontroller av tidigare forskning. Det var då jag fann det. Min morfars familj hade begärt utträde ur svenska kyrkan och gått med Katolska Apostoliska samfundet, ett samfund bildat i England 1834 av en man som hette Edvard Irving. I Norrköping fanns en liten församling med en kyrka, byggd 1856 i hörnet av Luntgatan Bråddgatan, huset bredvid det hus i vilket jag bodde i 10 års tid på åttiotalet. Min morfars far och mor blev medlemmar 1883 och lät till och med döpa sina barn i den nya kyrkan. Kyrkan på Bråddgatan revs på 1960-talet och när jag bodde där visste jag inget. Jag anade inte att mina förfäder fann sin gud alldeles i närheten hundra år tidigare och att de där med förtröstan inväntade domens dag, ty det var en viktig beståndsdel i församlingens tro. Man trodde att dagen var nära och att man tills dess ivrigt skulle prisa Gud och hans son Jesus. Jag har sett ett gammalt fotografi på kyrkan. Den såg ut som en stor ladugård. Därinne väntade man på dagen tillsammans i bön och sång. Mina förfäder fick aldrig se dagen komma. De slutade sina liv som de flesta andra, utan att ha sett en glimt av paradiset. Min morfar tog i vuxen ålder avstånd från allt kyrkligt. Han fick väl nog av det i sin barndom.

En viktig del av Katolska Apostoliska samfundets lära var tron på apostlarnas missionskraft och år 1835 utsågs 12 apostlar som fick olika delar av Europa anvisade som missionsfält. När jag läste om dessa apostlar började jag fundera på de trådar som löper kring våra liv. Min morfars familj hade gått med i en sekt där man utsett apostlar. Kyrkan hade legat strax bredvid min bostad på 1980-talet utan min vetskap. Och år 1996 fick jag en beställning på 12 snidade apostlar i alträ efter

att jag haft en liten utställning av mina trägubbar. Dessa träfigurer finns nu i en glasmonter framme vid altaret i Tåby kyrka på Vikbolandet. Skulle jag nu vara vidskeplig, skulle jag börja undra vad apostlarna vill mig. Vad är det för mönster livets trådar bildar när det gäller mig? Nu är som jag som tidigare nämnts rationalist och ser det som ett kuriöst sammanträffande. Eller kan det möjligen vara så att man vid forskning, och det kan gälla vad som helst, börjar se mönster? Hade jag inte av en tillfällighet släktforskat lite nu i sommar, hade jag varit ovetande om mina anförvantes relation till apostlarna. Bildar tillfälligheterna mönster om man kartlägger sin dåtid? Livets svar skapar nya frågor.

Jag ser inga mönster när jag bläddrar i min pärm med onyttiga kunskaper. Kanske en dator kunde hjälpa mig? Om jag matar in allt stoff på internet och låter världen göra en analys? Nej jag låter det vara och går vidare bakifrån i pärmen. Världen är full av analyser och hur många av dem är rätta?

På sidan 10 har jag fascinerats av *la folie erototique*. Alla de medeltida smeknamnen är uppskrivna: O Morgonstjärna, Majknopp, Liljedagg, Paradisäng, Klase av Höstens Druvor, Kryddgård, Glädjens Vaktorn, Sommarens Ljuvlighet, Lyckans Källa, Blommornas Skog, Hjärtats Kärleksnäste, Nöjenas Dal, Läkande Kärlekskälla, Näktergalssång, Själen hampa, Påskblomma, Honungsdoft, Ewig Tröst, Salighets Tempel, Blommande Äng och Ljuv Mandel. Kallade jag mina flickvänner för dessa smeknamn? Som student i Uppsala träffade jag ganska många flickor och de bodde på gatorna Kungsängsgatan, Dragarbrunnsgatan, Svartbäcksgatan, Skolgatan, Vaksalagatan, St Olofsgatan, Ågatan, Kungsgatan, St Larsgatan, Linnégatan, Bäverns gränd, Sysslomansgatan, Rundelsgränd, St Johannesgatan, Övre Slottsgatan, Trädgårdsgatan, Odinslund och Nedre Slottsgatan. Gatornas namn finns på samma sida som smeknamnen. Jag minns särskilt Bäverns gränd. Där bodde en av mina kvinnovänner. Jag tror det var Klase av Höstens druvor. Hon läste historia och fick mig, som då stod mitt uppe i en slags

villrådighet, att välja den historiska banan. Jag är henne evigt tacksam. Hon bodde på nedre botten i ett gammalt hus, där man gick in genom fönstret. Jag använde aldrig den ingång som fanns inifrån gården. På kvällen lyste det inbjudande och då knackade jag på fönstret och hon släppte in mig. Ljuvliga druvor!

Jag har minnen från alla dessa gator i Uppsala, en del ljuvliga och en del med huvudvärk. Tentamensnervositet, vandringar, fest, berusning, kärlek, Liljedagg, Påskblommor och kyssar i natten.

Smeknamn och gator fyller en del av mitt arkiv.

Sidan 11: Krogen som tidigare låg där Skeppet nu ligger vid Islandsbron, kallades "Sju helvetes gluggar". Jag drack öl där efter en natts fester, Valborgsmässoafton 1968. Morgon klockan sju. Gryningsljus och bakrus.

Arkiv och minnen. Jag läser Mardi av Herman Melville. Mystik och Söderhavet. När man är ung söker man mysteriet, ty ganska snabbt upptäcker man de krassa vägarnas alltför raka form. Man vill ha kurvor både hos kvinnor och i livet. Bakom nästa krök väntar paradiset. Så har jag alltid trott. Även när jag gått i skogen. Nästa glänta visar sig vara den äng man längtat efter, blommande, vänlig, köttslig med huldran vilande på en tuva, beredd att ta emot dig. Efteråt vänder hon dig ryggen och du ser hålet därbak. Hon försvinner bland träden.

Kapitel 4

När man forskar i arkiv är det alltid lika spännande att i en text plötsligt upptäcka en anteckning som inte har samband med texten i övrigt. Jag får den känslan när jag kommer till sidan 13 i min pärm. Där står plötsligt en dagboksanteckning från den 6 juli 1978. *Denna dag hittade vi en "tam" husmus utanför huset. Magnus (min då sjuårige son) blevförtjust i den och lade den i en låda med gräs och matade den med mjölk och bröd. På kvällen började den dock darra och skaka och viförstod att den var sjuk. Jag avlivade den. Sedan begravdes den i en rabatt och Magnus satte ett kors över graven under tårar.* Detta är ingen onyttig anteckning. Den är en samtida arkivanteckning och ett minne från underbara somrar på Västergården i Västergötland med mina barn. Vi upplevde åtta fina somrar på denna naturfagra gård, nära naturen och i djup samklang med den. Vi studerade, lyssnade, såg och lärde oss om allt som fanns i skogen ovanför huset, en skog rik på vilda djur och fåglar, rara växter plus en muntert rinnande bäck med småöringar i. Idag är Magnus en vuxen man, men 1978 grät han över en död mus kvällen den 6 juli.

Vad som fascinerar mig mest när det gäller arkiv är att dokumentet är samtida. Jag har alltid varit fascinerad av dagböcker och har själv skrivit olika slags dagböcker alltsedan 1970-talet. Just nu är jag i färd med att samla in dagböcker från allmänheten för trygg förvaring i arkivlokaler till forskningens fromma. Som arkivmaterial är dagböcker en oslagbar källa till kunskap om människan och om hur hon upplevde sitt liv. Jag har förut talat om att närma sig en sanning om dåtiden. Man gör det betydligt bättre genom att studera arkiv än andrahandskällor såsom tryckta böcker, men man kommer aldrig så nära en människa, nära en sanning som att läsa dagböcker.

Östergötlands Arkivförbund, ÖLFA, har tillsammans med Linköpings universitet startat en kampanj som går ut på att samla in dagböcker efter främst avlidna, vilka i de flesta fall hamnar på soptippen eller brännes. Vi har redan fått in en del samlingar, vilket är ovärderligt som forskningsmaterial i framtiden. Vad vet vi om människan under 1900-talet? Kommer vi att få en sådan ny kunskap om henne efter att läst ett antal dagbokssamlingar att nya böcker i människokunskap måste skrivas? Vilka är de hemligheter som kommer att avslöjas vid en sådan genomläsning?

Igår talade jag med en man som skrivit dagbok sedan år 1945. Han hade arbetat på en fabrik och varit så angelägen om att nutidsdokumentera sitt liv att han under dagarna skrivit ned notiser på minneslappar för att senare på kvällen skriva ned allt i dagboken. Mannen var nu 66 år gammal och hade redan fyra hyllmeter dagböcker i sitt hus. Han ville nu testamentera sin samling till arkivet. Han kommer att bidra till att pusslet fullbordas.

En annan samling som kommit in under kampanjen är från en kvinna som varit hemmafru hela sitt liv. Hon fick aldrig några barn, varför hon hade gott om tid att skriva dagbok. Och det gjorde hon. Från 1950-talet fram till sin död 1978 skrev hon detaljerade dagböcker där man kan följa hennes liv ofta timme efter timme. Ett unikt dokument.

Jag är fascinerad av samtida dagboksanteckningar och jag blir glad när jag träffar på sådana i min pärm. Kanske det finns fler? Alla mina onyttiga anteckningar i pärmen är ju en slags samtida anteckningar, men nästan ingen av dem är daterade. De har hopsamlats under många år och även om jag fortfarande är arkivarie, har mitt liv förändrats under åren. Omständigheterna runt oss skiftar alltid. Vi lever under olika betingelser och variationer i dessa har säkert skapat olika preferenser hos mig att välja ut stoff till mina anteckningar. Underlaget för intuitionen förändras genom åren.

Kapitel 5

De flesta människor tror att när en handling hamnar i ett arkiv, försvinner den för alltid. Det är inte den enda vanföreställningen om arkiv. Lokalerna och hyllorna skall vara dammiga och belysningen dålig. Luntorna skall vara stora och smutsiga och idag då varannan människa är allergisk, tror man att arkiv är en hälsofarlig och riskfylld plats. Folk jag träffar i jobbet blir förvånade när jag berättar för dem att vi städar arkivet då och då. På min institution arbetar vi ofta i arkivlokalen, som främst på sommaren är en mycket skön och sval plats att arbeta i. Vi har rent i arkivet och det mesta materialet är välordnat och prydligt uppställt i långa rader av hyllor. Besökande forskare kan, tack vare detaljerade arkivförteckningar, snabbt få fram det material han önskar för att sedan i en forskarsal fördjupa sig i handlingarna. Ingen blir sjuk i arkivlokalen och inga handlingar är dammiga. Vi behandlar våra arkiv som vi behandlar vår nästa, då både arkiv och människor har samma behov av luftfuktighet, renlighet och lagom värme.

Samtida dokument är ovärderliga, då de oftast endast finns i ett exemplar. Försvinner ett arkiv, mister vi en del av det pussel om historien som kontinuerligt läggs av miljoner människor i världen. Överallt i alla länder sitter det arkivarier och forskare och kartlägger historien om livet. Bara i Kina finns en miljon arkivarier anställda av staten. Det pågår ständigt en dokumentation och det är mycket lustfyllt att vara en del av den. Jag trivs med att vara pusselläggare, då jag anser att vi aldrig kan få nog av kunskap. Vi kan bli bättre och vi kan utnyttja betydligt mer av vår hjärna, som enligt forskarna endast används marginellt. Man kan därvid fråga sig varför en stor del av vår hjärna är outnyttjad? Jag tror jag vet svaret. Här får man inte glömma bort de tidsperspektiv som man läser om i evolutionshistoria.

Framtiden, och det är kanske fråga om miljoner år, kanske kommer att utnyttja resten av hjärnan. De människor som lever nu är som art ganska unga. Eftersom jag tror på utvecklingen, kommer vi en dag att bli dels mycket klokare och dels mycket godare - detta förutsatt att vi fortsätter samla in pussel och lägga pusselbitar på plats. Utbildning, fortsatt utbildning och folkbildning kan man inte satsa nog på. Det borde alla regeringar och överstatliga organ som EU noga betänka och inte glömma bort att denna bildning måste innehålla en stor del humaniora, kunskapen om människan och kulturen. Jag har en övertro på humanistisk bildning och den har uppstått genom många års studier av både biologi och humaniora. Den biologiska människan behöver kulturen, bildningen för att vara mänsklig, förbli mänsklig och bli allt godare.

I mitt arkiv har jag skrivit om Frank Damek i Chicago. Jag gillar Frank. Han bestämde år 1870 att han skulle samla på spelkort. Allt han önskade var en fullständig kortlek, men varenda kort måste han hitta på gatan. År 1880, tio år senare stod han där med en full kortlek, funnen på gatstenarna. Det kallar jag både passion och tålmod. Jag har alltid varit svag för passionerade människor, besatta individer, tända av idéer, vilka spelar ingen roll. De besatta människorna är bra mycket intressantare än de ljumma, lagom människorna. Det är hälsosamt att vara måttlig och leva lagom, men det är tråkigt och föga passionerat. Personligen är jag alltför tråkig, ty jag hyllar måttligheten även om jag överskridit gränsen med att röka och dricka alkohol hela livet. Kanske man skall följa de gamla romarnas hemlighet bakom ett långt liv: *Haec tria: Mens hilaris, requies, moderata dietata*, ljust sinne, ro, enkel diet.

På sidan 30 återfinner jag sentensen **Tua res agitur**, "Det rör sig om dig själv", ett uttryck som jag blev väldigt förtjust i, så förtjust att jag gjorde det till titeln till en novellsamling, som jag tillverkade på 80-talet. Titelnovellen hade detta namn och handlade om mannen som hade nått till ledan, detta otrevliga sinnestillstånd jag

ibland mötte redan i ungdomen. Om jag angripes av leda idag, har jag vett om att förnuftsmässigt jaga den på flykten eller passivt låta mig sköljas med i den verklighet som kallas livet.

En bok som gjorde ett överväldigande intryck på mig när jag läste den i början av 80-talet, var Louis Ferdinand Celines roman "Resa till nattens ände". Boken dyker upp på sidan 38 i mitt pärmarkiv. Den var den starkaste roman jag dittills hade läst och jag blev djupt berörd dess pessimistiska ton och klara cyniska satser om människan. *Det finns ögonblick i livet då man mellan två sorters mänsklighefäktar i tomma intet.* Jag hade mött många sådana ögonblick. Vart var jag på väg och varför? *Att filosofera är bara ett annat sätt att vara rädd och leder knappast till annat än fega undanflykter.* Hade allt mitt grubblande om livet varit förgäves? Var min feighet fundamental? *När vi blir äldre och tänker tillbaka på dom som varit inblandade i vårt liv, framstår deras egoism som obestridlig, vi ser den som den var dvs hårdare än både stål och platina och varaktigare än tiden själv.* Efter mina studier av biologin, där forskning om den genbaserade egoismen är viktig, tyckte jag att han hade rätt. Jag fick feber av Celine. En period på tre veckor. *Framtiden är en skälm, det är nuet som räknas. Att åberopa sig på sina efterkommande är detsamma som att hålla tal till maskarna.* Plötsligt hade jag mött en författare som klarsynt talade om för mig vilken skurk människan egentligen är. Det hade jag misstänkt länge. Jag blev bekräftad och det var inte trevligt. Efter tre veckors feber läste jag slutligen hans enda positiva sentens: *Allting inträffar bara man har tålmod.* Celine sjönk in i mig och jag fortsatte min arkivariegärning i Jönköping, som då var min hemort. Jag förändrades dock

av Celine och jag känner honom fortfarande.

I mitt arkiv finns också naturligtvis Friedrich Nietzsche, en filosof som säkert många unga människor någon gång nosat på och kanske tjusats av. Ungdomens

övermod passar bra till Nietzsche. Jag var sent utvecklad och läste honom först i 35-årsåldern, ty dessa mina anteckningar om denne filosof i pärmen, härrör från 70-talet. På sidan 39 har jag fastnat för ett stycke om individen, som har skrämmande aktualitet idag. Det handlar om de som lovprisar arbetet.

I förhärligandet av "arbetet" i det outröttliga talet om "arbetets välsignelse" spårar jag samma baktanke som prisandet av de allmännyttiga opersonliga handlingarna: nämligen fruktan för allt individuellt. Vad man i grunden känner när man ser folk arbeta - det är alltid den trägna fliten från bittida till sent som avses - är en övertygelse om att arbetet i denna mening är den bästa polisen, att det håller alla i schack och utgör ett verksamt hinder för all vidareutveckling av tankeförmåga, habegär och oavhängighetstendenser. Ty det förbrukar utomordentligt stora mängder av den nervkapacitet som istället hade kunnat användas till eftertanke, grubbel, drömmier, bekymmer, kärlek, hat, det håller alltid upp ett obetydligt mål för ögonen och tillhandahåller lättköpta och regelbundna tillfredsställelser. Sålunda kommer ett samhälle där man ständigt ägnar sig åt hårt arbete att få ett större mått av inre trygghet: och tryggheten tillber man nuförtiden som det högsta goda. - Men vad nu! Ofasa! "Arbetaren" av alla människor har blivit enfara! Det vimlar av "samhällsfarliga individer!" Och bakom dem alla lurar det färligaste av allt - individen själv! Hans ord är mycket intressanta, ty vad diskuterar man idag när arbetslösheten nått svindlande höjder? Är man inte i dag också rädd för individen som är arbetslös och som besitter stora mängder energi som han eller hon inte får utlopp för. Skönjer man inte samma rädsla idag för de sysslolösa energi? Det var Einstein som lärde oss att energin är oförstörbar. Den tar sig bara olika former, men finns hela tiden. Är den nutidens tickande bomb? Vi har redan sett en ökande kriminalitet och ökat missbruk efter bara ett litet antal år av massarbetslöshet. Hur kommer det att bli i den framtid, de aningslösa kullarna av studenter kallar ljusnande? Dagens agenda borde inte bara innehålla förslag till åtgärder för

miljöförbättrande åtgärder av sjöar, hav, skogar och mark. Den borde innehålla kraftiga åtgärdsprogram för hur man handskas med **överbliven energi** hos mängder av individer. Energi är farligt både i kärnkraftverk och i sysslolösa individer.

Vi arkivarier ser informationen för att sedan stoppa in den i en arkivkartong för eftervärlden. Kommer någon i framtiden läsa den och se mönster? Mynnar detta mönster ut i något eller kommer varje nutid att vara kaotisk? Varje studium i arkivet skapar nya frågor.

Ofta är det svårt för en lekman att föreställa sig att alla papper på skrivbordet och i pärnarna i hyllan eller filerna i datorn är arkiv i sitt embryo. Dagens arkivarier arbetar ofta med dokumentflödet på en myndighet, företag eller i en organisation och upplever gränsen mellan nutida handlingar och arkiv som flytande. Min åsikt och det är också den dominerande svenska meningen, är att en handling blir till arkiv då den kommer till. I andra länder har man annorlunda definitioner av arkiv. Jag anser dock att människor skapar arkiv dagligen och har gjort så i över tusen år. Jag påminner åter om dagboken, detta vittne av samtiden, som både med känsla och intellekt skapar dokument i samma ögonblick den skrives. Dagboken är den mest genuina arkivhandling som finns och är paradoxalt en av de typer av handlingar som finns minst av i våra arkiv. Dagboken är också den mest älskade arkivhandlingen och ändå slängs den i de flesta fall bort, antingen av författaren själv på ålderns höst eller av anhöriga efter ett dödsfall. Är vi så rädda att vittna om samtiden, om vår egen skröplighet, om att vi endast är människor?

Jag är inte rädd att vittna, ty jag gräver i mitt arkiv och finner allt mellan himmel och jord. Och jag har varit nyfiken. Jag har antecknat och noterat både dårskap, skönhet, klokhet och om alla de under som sker varje dag runt omkring oss. Den dag jag upphör att fascineras av under i naturen, under i teknikens värld, undret i våra kroppar, undret i konsten och musiken, undret att leva, livets under, då är det dags att ta fram repet. Jag hoppas att jag aldrig når fram till denna mållinje.

1400-talsfilosofen Marsilio Ficino bor i mitt hjärta och då och då återkommer han i mitt arkiv. Hans elev hette Giovanni Pico della Mirandola. Tillsammans myntade de en av de eviga sanningarna. *Åtrån är en energiström, som bär ansvaret för hela*

universums sammanhållning. Eftersom människan utgör en mikrokosm i förhållande till universum och Gud, kan den erotiska kärleken bli ett sätt att magiskt uppgå i eller magiskt behärska världsalltet och det gudomliga. Denna sats tog jag tidigt till mig. Jag blev så glad över att man upphöjde den erotiska kärleken till något gudomligt. Den har i alltför många år smutskastats och syndförklarats av den kristna kyrkan. Och Ficino var kristen, visserligen på gränsen till platonist men ändå verksam inom kyrkan. På senare år har jag fått anledning att studera honom närmare i samband med skrivandet av en biografi över en litterär kurtisan, Tullia D'Aragona, vars mor träffade honom och tog starka intryck av hans teser om kärlek. Jag värderar honom högt för att han upphöjde erotiken till en integrerad del av kärleken och gav oss en helhetssyn på denna märkliga kraft som så intensivt spelar stor roll i allas våra liv. Ficino verkade under renässansen och vad vi behöver idag är en renässans av renässansen och speciellt lyfta fram honom och många av hans samtida. Vi behöver mer pånyttfödelse tankar i Sverige både intellektuellt och känslomässigt. Konsten, litteraturen och den nutida musiken är alldeles för samtida idag. Den moderna kulturen präglas för mycket av nutidens kaos och tar för lite lärdom av historiens mästare, klassikerna. Varje decennium behöver en renässans. Vad är en konstnär utan kännedom om konsthistorien? En spektakulär nolla! Vad är en författare utan kunskap om klassikerna? En dagsslända! Vad är en musiker utan kunskap om den tidiga musiken? En disharmonisk, omelodiös fjant! Vi behöver alla perspektivet bakåt. Det finns alldeles för mycket 25-öresskräp både inom den moderna konsten, litteraturen, teatern och musiken. Jag mår inte bra av att ta del av allt detta amatörtrams när man utger sig för att vara professionell. Om man däremot erkänner sin amatörism, kan mycket vara riktigt njutbart. Jag kräver bara ärlighet och en ödmjukhet inför de gamla mästarna. Historien vimlar av genier och jag blir väldigt förbannad när man ger uttryck för tankar om att vi moderna människor i början av 2000-talet hör till de klokaste och mest utvecklade någonsin.

Vilket absurt högmod! Som arkivarie blir man ödmjuk inför gårdagens kunskap och man förstår att inte förhäva sig i nutidens rus inför den snabba mediautvecklingen. Det är det varaktiga som består, en tautologi som förtjänar att upprepas.

När jag var en ung amanuens, bodde jag med min familj på uppländska landsbygden i fem år. Vår granne var en bonde som jag fick god kontakt med. Jag gjorde bl.a. en släktutredning åt honom, vilket han uppskattade mycket. Som tack fick jag klättra upp till hans vindsutrymme, där det enligt uppgift skulle finnas "en del papper". Det jag fann skulle jag få. Jag blev förtjust, ty redan då hade inplanterats en arkivariesjäl i mig, en själ som alltid drömde om arkivfynd på vindar och i källare. Och jag gjorde fynd. Det var inga arkiv, men väl litteratur. Här kunde jag lägga grunden till min 1700-talssamling av böcker och jag var mycket lycklig. Jag fann också fragment av ett stort uppslagsverk och eftersom jag var glupande nyfiken tog jag hand om detta också.

Det var en äldre upplaga av Svensk Uppslagsbok från A till I, varav ett par var kraftigt fuktskadade. Denna kunskap om A-I ägde jag i många år och periodvis läste jag med intresse dessa böcker från pärm till pärm. Jag var fascinerad av lite främmande ord och dessa antecknade jag i min pärm. Det var ett led i min intellektuella utvecklingsprocess, ty god kännedom om språket har jag alltid värderat högt.

På sidan 45-50 finns ord i massor, ord som börjar på A till I. Listorna vittnar verkligen om att jag läste igenom alla dessa uppslagsböcker från pärm till pärm. Idag kan jag inte hjälpa att jag ler åt denna förtjusning inför nya ord. Jag var intellektuellt hungrig och det här var ett av sätten att stilla hungern lite.

Intressant är att notera det urval av ord som finns antecknade. Varför har jag fastnat för abderistisk, abrupt, absolvera, ackreditera, adagio, adiafora, ad interim, ad libitum, affektera, affirmativ, agnosticism, ambivalens, ambrosia, anatema,

animositet, apologetik, ars longa vita brevis, autodaf, osv?

Var det ordens betydelse eller deras klang? Jag minns att jag blev särskilt förälskad i ordet adiafora som betyder likgiltiga eller oväsentliga ting. Jag kom sedan att använda ordet både i konversationen och i mina skrivelser. Mycket lycklig blev jag en dag i Jönköping, när jag på lokalradion hörde en domprost använda ordet i en intervju. I min nästan neurotiska bildningsiver var det mycket angenämt att höra en bildad man yttra sig så elegant. För mig var det också en seger att när jag hörde honom på radion, förstod jag honom.

Ord är naturligtvis en slags poesi i sig och jag blir tjusad när jag läser listorna med ord. Blamage, bisarr, blasfemisk, cause celebre, dysmenorr, dysenteri, eterisk, efemär, eidola, eklatant, ektoderm, dilettant, dolce far niente, dryad, emfatisk, enfant terrible, epigon, epikur., excess, fata morgana, flegmatisk, habitu., hedonism, idiosynkrasi, flagrant, frivol, hostian, indolens, in extenso, infam, in vino veritas. Det är massor av ord jag valt ut för att bli till arkiv i min pärm, ord som har särskild betydelse, då jag en gång valt ut dem för att bli eviga. Och som framtidsprojekt har jag att läsa igenom uppslagsverken från J till och med Ö.

Mina första år på landsarkivet i Uppsala var både en lärlingstid och en frälsningstid. Här fick jag lära mig grunderna i arkivkunskap samtidigt som jag blev en arkivarie i själ och hjärta. Mitt eget arkiv vittnar om förtjusningen. Hemma i Persborg i Lägga socken, där jag då bodde, började jag föra både diarium över min korrespondens och familjebok. Diariet, som var ett vanligt kronologiskt löpande in- och utgående diarium berättar en hel del om min verksamhet på den tiden. Under tre år förde jag detta diarium, som berättar både om vilka räkningar jag fick och betalade och vilka brev och jag fick och avsände. Eftersom jag var sysselsatt med att dels arbeta halvtid på landsarkivet, dels doktorera i historia i Lund och Uppsala samt släktforska på uppdrag var det en hel del post både ut och in. Diariet är ett bra komplement till den familjebok jag började föra år 1971, när jag vill gå tillbaka och minnas mitt liv. Som historisk källa tror jag att privata diarier är sällsynta. Hade jag varit en framstående man, vars biografi en gång skulle skrivas, hade denna lilla bok varit en värdefull källa till en spännande period i mitt liv. Idag ler jag åt denna min dokumentationsiver mina första år som arkivarie.

I familjeboken skrev jag en rapport om familjens öden varje månad. Alla besök i Persborg av släkt, gäster och vänner bokfördes också, liksom noteringar om tillståndet i trädgården. Boken innehåller också teckningar av huset och planritningar över trädgård och tomt med noga angivande av varje träd och buske. Året 1972 finns en karta över trädgården med uppgifter om alla de grödor jag odlade det året samt notiser om hur stor skörden blev. Familjeboken som också innehåller en avdelning om familjens tidigare släkt, kom att föras till och med år 1985.

Under min nyfrälsta tid som ung arkivarie, upprättade jag också en fullständig förteckning över alla böcker jag ägde samt en förteckning över mitt arkiv. Dessa förteckningar skickade jag till mina föräldrar den 3 januari 1972. Det framgår av diariet. Om det skulle brinna i det gamla hus vi bodde i, och det fanns uppenbar risk, skulle i alla fall en förteckning över all min rikedom finnas på annat håll.

Min arkivförteckning och bokregister äger ett särskilt minne. Julen kom 1972 och hela min familj utom jag låg sjuk i influensa. Inget julfirande blev av och i min ensamhet gjorde jag detta arkiv och biblioteksarbete, medan snön yrde utanför och min hustru och barn låg svettiga i sina sängar. Jag renskrev allt på en gammal skrivmaskin av märket Smith. Minnen stiger också fram ur glömskans mörker när jag bläddrar i min pärm. Det privata arkivet ger minnen som är mer substantiella än fotografier eller videofilmer och bakom varje arkivanteckning i min pärm skönjer jag mina tidigare år i livet, år som jag nyfiket excerperat ur världens visdom. När jag ibland har varit trött på vardagslivets alla små bekymmer, intriger på jobbet och annat som gör en trött, då har det hjälpt att gräva i mitt arkiv för att återfå den där känslan av intellektuell hunger, känslan av att ständigt vara på jakt efter det perfekta viltbrådet. Jag kommer aldrig att finna det, men jakten ger mig mening med livet.

Mitt arkiv är inte kronologiskt ordnat. Från 1970-talet hamnar jag plötsligt i Frankrikes 1600-tal: Fader Lemeignan anklagades för att ha mördat två barn och hackat dem i småbitar under mässan. Dömdes av "Den brinnande domstolen" till livstids fängelse. Fader Tournet befanns skyldig till att ha läst mässan över midjan på en flicka som han förfört. Syftet var att hon skulle få missfall, men resultatet blev att hon dog av skrämsel. Fader Cotton hade döpt ett barn i helig olja och sedan strypt det som offer åt Djävulen. Fader Gerard dömdes skyldig till att ha använt en ung flickas kropp som altare och haft samlag med henne under mässan.

Jag läser notiserna och tänker på vad jag läste i tidningen härom dagen En aktiv

frikyrkoman hade fått potenshöjande medel för att bota sin impotens. Med en injektion i sin snopp fick han en kraftig erektion och han var mycket nöjd. Han skrev och tackade sin doktor och menade att allt nu fungerade bra. Det vara bara ett aber. Han använde sin nyvunna potens på sin dotter som var sex år, som han sedan grovt utnyttjade i flera år. Det upptäcktes när flickan visade fotografier för sina kompisar av sig och pappan i intima situationer. Kompisarnas föräldrar slog larm, men mannen förnekade allt. Han menade att det måste vara någon annan som smugit sig in till hans dotter och förgripit sig på henne. Fotografierna kunde han inte förklara. Var han dum eller ondskefull? I församlingen var han uppskattad person, duktig egen företagare och medlem av Rotary. 1600-tal och 1900-tal. Sex, våld och religion. I vårt moderna, upplysta samhälle finns fortfarande ondskan kvar i oförändrad form sedan århundranden tillbaka. Det finns anledning att fortsätta kämpa för en bättre och godare människa.

Historien om människan sträcker sig ganska långt tillbaka och framtiden vet vi inget om. Har den ett slut liksom människans historia har en början? Ja, ingen vet. Mitt arkiv innehåller excerpter om både urminnes tider och samtida dagboksnoteringar från 70 - och 80-tal, men om framtiden finns inte ett ord. Den arbetar jag på idag.

Kapitel 8

Arkivarien mår bra om han eller hon i lugn och ro får sitta med sitt arkiv och tålmodigt ordna det efter det goda schemat. Att ordna och förteckna ett arkiv är arkivariens mest grundläggande uppgift, en uppgift som han eller hon bör kunna till fulländning. Precis som arkivet är grunden, är ordnandet fundamentalt.

Under min lärlingstid som amanuens på landsarkivet i Uppsala lärde jag mig att ordna arkiv. Under fem, år hann jag förteckna åtskilliga arkivbildare av allehanda slag. Det var både roligt och lärorikt. Jag lärde mig att uppskatta att sitta i en vrå av det stora arkivet och systematiskt typordna det, även om belysningen i det gamla Vasaslottet inte alltid var den bästa. Man sjönk in i arkivbildarens värld och återskapade dåtiden till nutidens koder, för att sedan med inlevelse helt kunna förstå. Alla historiker bör lära sig att ordna ett arkiv, ty det är i denna process man lär sig förstå de historiska kvarlämningarna, källmaterialet, historiens vittnen.

När jag senare blev arkivchef för ett privat arkiv i Jönköping, upptogs mycket av min tid till administration, organisationsarbete, ekonomi och personal och jag fick aldrig tid till att utföra arkivariens grundarbeten. Jag kom att sakna det. De enda kontakterna med det fundamentala i arkivarbetet har jag sedan dess bara fått när jag lett kurser i arkivordnande. Jag ser fram emot lugna dagar i arkivet, när jag kan återgå till grunden i min profession. Kanske jag som pensionär kan ägna mig åt att ordna och förteckna arkiv?

Min arkivpärm kom främst till under min Jönköpingstid. Under flera år där led jag av eskapism och återkommande drömmar om att dra mig tillbaka till en tids eremitillvaro. Bidragande orsaker till dessa drömmar var ekonomiska problem både privat och på jobbet. En av mina romantiska ledstjärnor var naturligtvis Henry

David Thoreau, som med sin bok "Skogsliv vid Walden", gav mina drömmar en viss substans. Jag läste boken om och om igen och en del av den hamnade i min arkivpärm. *Jag flyttade till skogen för att befatta mig med livets innersta och sannaste beståndsdelar och se vad jag kunde lära av det, så att jag i min dödsstund skulle slippa göra den upptäckten att jag aldrig hade levat*, skrev Thoreau och gav näring åt mina ensamma tankar. Intressant är att intill denna anteckning av Thoreau har jag arkiverat Anton Tjeckovs "Onkel Vanja". *Jag tycker inte om människor. På länge har jag inte tyckt om någon. Folk på landsbygden är alla lika varandra, de är efterblivna och lever i nuet; å andra sidan är det svårt att klara sig med företrädarna för intelligentian. De är tröttsamma. Alla våra goda vänner har vardagliga tankar och känslor och de är helt enkelt dumma. Och de som är lite mer intelligenta, klagar och är bittra och sjukligt benägna att förtala varandra. Vad hände i Jönköping? Höll jag på att bli misantropisk? Skeddde det mitt under min hungrigt bildande tid?*

Vad säger arkivet? Jag vandrar vidare i min pärm och ser att de misantropiska anteckningarna endast var hugskott. I stället fascinerades jag av Thoreaus vidunderliga sätt att beskriva naturen och de eviga frågorna och efter Onkel Vanjas desillusionerade suckar, kommer trösten i naturen: *Det intelligenta och likväl oskyldiga uttrycket i raphöneckycklingars ögon glömmar man inte så snart. Allt förstånd tycks återspeglat i dem. De ger inte endast intrycket av barnslig oskuld utan också en vishet, som klarnat av erfarenhet. Ett sådant öga kom inte till på samma gång som fågelungen utan är jämgammalt med den himmel som det återspeglar. Skogen gömmer inte en sådan ädelsten till. Skogsvandraren blickar inte ofta ned i en så klar källa. Eller: Tiden är bara en ström där jag går och fiskar. Jag lägger mig ned och dricker ur den, men medan jag dricker ser jag sandbotten och märker hur grund den är. Den tunna flodströmmen rinner bort men det evigaförblir. Jag ville dricka djupare, fiska på himmelen, där stjärnorna*

är stenar på botten. Jag kan inte räkna en enda.

När jag hade läst Thoreaus bok om Walden, bestämde jag att jag en dag också skulle flytta ut i skogen i ensamhet. Den tanken har följt mig genom åren, men ännu har det inte blivit realiserat. Det enda som blivit ett resultat av mina drömmar är ett manuskript som handlar om hur jag bor ett år på mitt avlägset liggande gamla torp.

Slutorden i Thoreaus bok om Walden gav mig hopp om framtiden och ny kraft. *Det ljus som bländar våra ögon är som mörker för oss. Endast den dagen gryr, som vi äro tillräckligt vakna att se. Och det finns mera dager som kommer. Solen är endast en morgonstjärna.*

Kärleken och lusten återvände till mig och nu talar jag i arkivet med Marsilio Ficino igen. Han är i sällskap med Pietro Aretino och Matteo Bandello, renässansens humanister och fränder. På sidan 69 skriver jag om dessa tre och en kvinna, Margurite av Navarra, inbillade och avlägsna släktingar till en sökande arkivarie i Jönköping i slutet av 70-talet. Om kärleken skriver Ficino: *Kärleken är den kraft som förvandlat kaos till kosmos och som alltjämnt håller skapelsen vid makt. Vibrerande igenom människornas sinnen som genom havets vågor, trädens saviska stammar och fåglarnas vårliga lekar för den livet vidare i en oavbruten växling av ebb och flod.* På 70-talet hade jag känt kärleken till flera kvinnor, till mina barn och föräldrar. Jag hade upplevt den och visste dess kraft. Jag hade också känt frånvaron av kärlek i förhållanden och förstod att respektera den som nästan en "gudomlig ande".

Kapitel 9

Renässanshumanisterna myntade slagordet **Ad fontes**, till källorna. Det passar bra även till en arkivarie. Jag minns en episod från min tid på landsarkivet i Uppsala, som illustrerar värdet av att gå till källorna.

På landsarkivet, beläget i det gamla Vasaslottet, fanns ett rum som kallades "Sumpen". I detta rum som även fungerade som kopieringsrum, fanns en hylla med små arkivleveranser som av någon anledning inte blivit inordnade och förtecknade. Varje dag gick jag förbi det där rummet och en dag hade nyfikenheten blivit så stor att jag gick in och började undersöka vad som fanns på hyllan.

Det ingick inte i mitt uppdrag men jag tog ett så kallat eget initiativ. Och jag gjorde ett fynd. Bland dessa gamla sumpar stod fyra inbundna folievolymerna från länsstyrelsen i Örebro. Jag var inte särskilt intresserad av Örebro län, men jag lockades att titta närmare på volymerna då jag såg att de härrörde från 1600-talet. Gammalt arkivmaterial tjusade en ung amanuens.

Alla banden visade sig innehålla kungliga brev till landshövdingen, brev från drottning Kristina. Jag satte igång att läsa. Många av breven handlade om ett bondeuppror i Örebro län, där en av bönderna hade utropat sig till kung. Kristina gav stränga order till sin befallningshavande att slå ned upproret och så skedde. Nu skulle ledarna straffas och nu kommer det intressanta. I breven ger drottningen detaljerade bestämmelser för hur upprorsledarna skall torteras och det med sådan detaljrikedom att man blir förvånad. Drottningen gav prov på både utstuderad grymhet och maktfullkomlighet, något som jag då inte hade läst om i någon Kristinabiografi. Eftersom de här fyra volymerna stått här i "Sumpen" många år och inte funnits med i länsstyrelsens arkivförteckning, kanske det var så att

Kristinabiografierna inte sett dessa brev? Förmodligen var det så. Skulle en ny bild av människan drottning Kristina tona fram efter ett noggrant studium av dessa brev? Jag var övertygad om det och innebörden i *ordet Ad fontes*.

När jag var ung blev jag lidelsefullt intresserad av naturen och dess innevånare i form av djur, fåglar, insekter, växter och mikroorganismer. Det var innan jag blev arkivarie. Jag var både fältbiolog och ordförande i Norrköpings Naturhistoriska Förening under min gymnasietid. Jag gick på reallinjens biologiska gren men utvecklades i humanistisk riktning i skolan. När jag sedan läste vidare på universitet, valde jag humanistiska ämnen. Jag blev historiker men fortsatte att odla mina intressen för biologi på fritiden. Detta har naturligtvis avsatt sig i mitt arkiv, som innehåller mängder av anteckningar om de under man ständigt ser i naturen.

Eftersom mitt arkiv innehåller kunskap om både biologi och humaniora, finns hela livet representerat i pärmen. Jag har alltsedan min ungdom ansett att en av mina plikter mot mig själv är just att känna till lite om den natur i vilken jag lever. Jag kan föreställa mig att det skulle vara mycket irriterande att gå i en skog utan att känna igen träden, växterna och fåglarna jag ser och hör. Okunskap skapar främlingskänsla i alla sammanhang. Det är egentligen samma sak med kunskap om humaniora. För att inte känna mig främmande i främst Europas kulturvärld, är det nödvändigt att veta en del om dess historia. Och för att dra ut det ytterligare, tror jag att kunskap om historia, minskar alienationen hos alla människor. Inte minst viktigt tror jag historien är för alla invandrare. De skulle ha stor nytta av att läsa lokalhistoria om den ort där de bor - detta för att minska främlingskapet, minska socialiseringsproblem, ungdomsproblem m m. Det skulle behövas bildas en ny typ av hembygdsföreningar i de invandrartäta bostadsområdena, föreningar som knyter kontakterna mellan landets nya innevånare med den lokala historien. Det är ett led i en bildningsprocess som alla politiker borde vara intresserade av. Här kan man visa en klar nyttoaspekt för humaniora.

Kapitel 10

Hela mitt yrkesverksamma liv som arkivarie har jag upplevt en känsla av konflikt varje gång jag skall gallra i ett arkiv. Historikern i mig har protesterat mot arkivariens ambition att hålla nere pappersmängden i regel av kostnadsskäl. Mitt värsta minne av utgallring är från landsarkivet i Uppsala, där jag fick order om att utgallra en hel serie dubletträkenskaper, fina skinninbundna folievolymerna från 1700-talet. Jag kände det som jag gjorde mig skyldig till ett kulturmord. Det var visserligen dubletter, men vilka dubletter!

Tre hyllmeter pampiga folieband i skinn slängdes brutalt bort till förbränning. Nu var jag ung amanuens då och vågade inte protestera, men idag hade jag nog gjort det. Arkivet härrörde från Västmanland och jag är säker på att både hembygdsrörelsen och museerna i detta län skulle ha blivit mycket glada över att få dessa band som gåva - för att visa upp för länsinnevånarna som ett exempel på bokföring från 1700-talet.

Konflikten mellan historiker och arkivarie har jag sedan känt många gånger. Jag har givit order om gallring enligt Riksarkivets rekommendationer i arkiven, men jag har många gånger haft ruelser för hur mycket oanad kunskap som försvinner med sådan gallring. Jag tänker t ex på kladdar, minneslappar, blyertsanteckningar m m, som man brutalt slänger bort. Vad kan inte den typen av material ge oss för kunskap om både intriger, motsättningar och kunskap om vad enstaka individer upplevde. Moderna historieforskare är angelägna om minsta ledtråd när man kartlägger och analyserar en period, ett skeende eller vad det nu är. Det har jag upplevt när jag själv skrivit historia. Vad är det vi missar när vi tar del av arkiv som är gallrade?

Mitt arkiv är ogallrat. Det är därför mycket intressant att läsa varje anteckning, notera vilken ordning de kommer, med vilken penna de är skrivna, med vilken handstil, om andra har skrivit i min pärm, fläckar av kaffe eller vin, teckningar av barnen osv. Arkivet berättar osminkat om en viktig del av en arkivaries liv under en period. Och det är väl det alla historiker vill ha - den osminkade sanningen.

På sidan 97 återfinner jag åter Retif de la Bretonne. Han har skrivit en underbar dikt om hur han står i fönstret och tjuvtittar på mademoiselle Berdon när hon jagar loppor i fönstret mittemot.

Iris, min ömma nymf, igår jag såg behagen
hur loppor jagades på rundade behagen
hur på din täcka kropp, av jäktens hetta yr
dess vithet fläckade av mången röd blesyr.
Ej mättat öga blev, då gasens böljor stängde
anblicken av ditt hull, fast scenen förlängde.
Din älskare jag blev, ej avvisad med harm
när slumpen blottade en oförvissnad barm.
Min Gud! Det bättre är att taga sig avdaga
än sådan sällhets mått i ensamhet föredraga!

Jag tycker om Retif de la Bretonne därför han alla tider föraktats för att han ville vara författare och därför tryckte och gav ut sina böcker själv. Han var i likhet med mig själv olitterär och däri ser jag honom som en frände. Om jag blir rik någon gång skall jag också ge ut en del av mina olitterära manus. Jag skulle gärna dela med mig av mina sagor, trots att de är skrivna av en amatör.

Ju mer jag bläddrar i min pärm, desto mer förtjust blir jag. Här finns allt om det viktiga i livet, dvs både natur och kultur, även om jag alltid sett på min pärm som

en bank med onyttigheter, en kunskap som jag kunde vara utan. Nu vet jag att jag inte kan det. Arkivet är en del av mig och jag kan inte avskilja en del av min själ. Det är lika viktigt att jag noterat en uppteckning från Västergötland (där jag bodde åtta somrar), som säger att en bondes näve skall vara så smutsig att om man lägger ett sädeskorn i det skall det gro, som en personlig notis om min onormalt korta överkropp i min ungdom. *Jag har alltid haft en onormalt kort överkropp, men underligt nog har den blivit längre efter 30-åldern, ja så lång att jag nu i helt vuxen ålder kan betraktas som helt normal.* Excerpter från när och fjärran, från kultur och natur blandas med plötsliga dagboksanteckningar och glimtar från mitt mest privata. Så följer på sidan 112 spekulationer om vilket kön ett kommande barn skulle få. Som vanligt gick jag till historien för att hämta kunskap. Aristoteles skrev att säden emanerar från ryggmärgen och hjärnan, där mannens gudomliga förnuft har sitt säte - och denna himmelska *pneuma* skapar liv i den kvinnliga materien/blodet/jorden. Av dåligt uppvärmd *pneuma* skapas flickor, av varm gossar.

Hade min hustru pojkmage eller flickmage? Varför föds ungefär lika många pojkar som flickor i världen totalt? Varför denna jämvikt? Varför stannar en roulett lika ofta på svart som rött? Varför denna strävan efter jämvikt, när termodynamikens andra lag säger tvärtom? Jag väntade på min dotter, ty jag "kände på mig" att det skulle bli ett flickebarn. Under tiden växte arkivet med undringar.

En undring var vem som lärde Englands mesar hur de skulle bära sig åt för att öppna mjölkflaskorna ute på trapporna. En av dem lärde sig att öppna kapsylen för att komma åt den grädda som fanns högst upp i flaskan. Snart nog spred sig denna kunskap i hela England och över kanalen till kontinenten. Hur?

Härom dagen skrev jag ett brev till min son som var ett litet ode med titeln: "Långtidsminnet hos en talgoxe." I det diskuterade jag iakttagelser jag gjort på fåglar beträffande deras förmåga att tänka och minnas. Jag är inte övertygad om att

vetenskapsmännen har rätt när de ensidigt hävdar instinktskedjornas betydelse hos djuren. Det finns något mer. Efter studier både av djur, fåglar och insekter ifrågasätter jag biologernas forskningsresultat. Jag lider av en del tvivel, vilket gör att jag fortsätter att vara nyfiken. Med en viss portion skepsis närmar man sig varje dag en liten bit närmare sanningen.

Hela mitt arkiv har hela tiden en strävan efter syntes mellan natur och kultur. Så skriver jag om blommor, men inte om hur de fungerar, var de växer eller förökar sig. Nej jag noterar att humleblomster förr kallades **kopattar, åkerfräkenknopp tjurpitt, ängsbräsma piesärk** och mandelblomman **fårfitta**. Jag försöker knyta hop de sinnliga med kulturen i naturen. Människan är den del av naturen men har fjärrmat sig från den med kulturen. Med språket tog vi språnget från den natur i vilken vi växte upp och frågan är vart vi går? Livet uppstår i soluppgången står det på sidan 113, men hur blir det i morgon? Vart kommer språket leda oss i framtidens datoriserade internetvärld?

Jag har tidigare beskrivit arkivarien som en balanskonstnär mellan dåtid, nutid och framtid. Henry David Thoreau, en av mina föredömen, uttrycker sig mer elegant på sidan 101. *I varje väderlek, under varje timma och natt, har jag velat fördjupa och gripa ögonblicket - ja skära ett märke i min käpp vid fångsten av detsamma; jag har strävat att känna mig stå på den linje, där två evigheter mötas, det förflutna och det kommande och att gå på tå längs den linjen.*

Jag läser vidare i mitt arkiv. Plötsligt åter en dagboksanteckning, daterat endast den 10 maj, troligen 1982. *Västergården. Strålände vårväder. Pojkarna och jag kom dit vid 13-tiden. Sol och lite varm vind. Häckandefåglar. Kaja, stare och sädesärla i huset. Svartvitaflugsnapparens sjunger utanför nya holken. Mullvaden har gjort många högar i gräset. Allt växande står i knopp. I skogen massor av vitsippor. Pojkarna är ystra som två kalvar på grönbete. Skall göra allt på en gång. Gräsmattan redan grön och fin. Det sjuder av vår. Vi har varit uppe i skogen och hämtat en burk grodyngel. Pojkarna går barfota i gräset och njuter. Gulsparven i syrenbusken och i vildapeln. Sjunger fint. De är trogna dessa gulsparvar, både vinter och sommar. Alltid är de häromkring. En entita var inne i gamla holken. Krokus och Scilla blommor i gräsmattan.* Det här är en nyttig anteckning, ty med hjälp av den kan jag och pojkarna, nu vuxna män, minnas tillsammans, denna ljuva dag då livet med våren sjöd i oss på ett omedelbart sätt som man endast kan uppleva i själva naturens sköte, mitt i fruktbarhetens tid, då allt spritter och vill närmare solen. Minnen är viktiga att bevara både för individer och samhällen, ty det stärker gemenskapen, kärlek, vänskap och ytterst freden. Obehagliga minnen förpassar man i regel till hjärnans bakgårdar, men de har också en funktion att fylla. Man kan lära sig något av dem.

Att bevara minnen från olika yrkesgrupper började man med på Nordiska museet för många år sedan. Sedan dess har både arkivinstitutioner och museer följt efter och samlat in minnen från olika grupper. Att samla en yrkesgrupps minnen är bra för yrkesidentiteten, inte minst för arkivarier, som i många år haft en ringaktad status. Allmänheten har länge förknippat arkivarbetet med ett skyddat arbete för

arbetshandikappade. Det dröjde så länge som till 1972 som den första arkivutbildningen startade på Stockholms universitet. Dessförinnan var det akademiska studier följt av praktik på en arkivinstitution som var utbildningen. Det var också så jag lärde mig arkivvetenskap. Jag tillhör den gamla stammen arkivarier, de som inte genomgått kursen i arkivkunskap och denna grupp kommer så småningom att försvinna. Särskilt denna grupp är viktig att dokumentera.

Insamling av folks minnen har också gjorts på flera av våra folkrörelsearkiv i landet. Under min tid i Jönköping samlades in levnadsberättelser från hela länet och en bok sammanställdes, vilken blev mycket populär. Även i Östergötland, där jag nu verkar, har jag tagit initiativ till minnesinsamlingar. I Norrköping genomfördes år 1986 projektet "Här är ditt liv i Norrköping", vilket gav till resultat ett femtiotal berättelser från människor i staden. Den tyske filosofen Wilhelm Dilthey skriver att "*självtbiografien är den högsta och mest instruktiva form i vilken insikten om livet möter oss. Här utgör livets yttrefenomenella förlopp grunden för vår kunskap om vad som format detta liv inom en viss miljö. Den person som söker de sammanbindande trådarna i sitt livs historia har redan från olika synpunkter skapat ett sammanhang i detta liv som han nu ger ord... Han har i sitt minne valt ut och betonat de ögonblick som han upplevde som betydelsefulla; andra har han låtit sjunka ned i glömska.. Det första problemet med att fatta och presentera historiska sammanhang är sålunda till hälften löst av livet.*" I Norrköping fick jag också många telefonsamtal från människor, som tackade mig för att de fick anledning att sätta sig ned och precis som Dilthey säger "skapa sammanhang" i sitt liv. Man måste ständigt arbeta i riktning bort från kaos, bekämpa entropin.

När man forskar i arkiv märker man snart att orden man ser i dokumenten inte bara ger de innebörd av ren betydelse utan också ger dig både smak, lukter och stämningar. Lukten av gammalt pergament eller lumpapper försätter mig i "historisk" stämning. En annan känsla får jag när jag läser mitt eget arkiv. Här

blandas känslorna av minnen eller reminiscenser av minnen, gamla bilder långt bak i min hjärnas outgrundliga vindlingar. Så läser jag plötsligt fyra små meningar som ger mig inte bara en viss stämning utan också känslan av starka naturupplevelser.

Jag tror jag har hämtat dem från japansk zenbuddhism. Nu ingår de emellertid i mitt arkiv och de lyder som följer:

Lukten av brinnande löv en morgon i höstdimman.

Flygande solbelysta duvor mot ett åskmoln.

Ljudet av ett osett vattenfall i skymningen.

Det ensamma ropet från en oidentifierad fågel i skogens djup.

När jag upptäcker dessa små japanska satser i min pärm, upplever jag alla de fyra ögonblicken, en efter en. Jag smakar på upplevelserna och känner hur jag intensivt längtar ut i skogen, till naturen, bort från min arkivlokal för att, som Thoreau säger, verkligen känna att jag lever. Ibland gör jag små utflykter på lunchen. Jag tar min bil och åker ut i en ekskog utanför staden, där jag går några steg för att känna trädens smekningar mot min själ, dofterna och ljuden. Häromdagen hörde jag också en fågel som jag inte lyckades identifiera. Det är inte så vanligt, ty jag känner igen de flesta svenska fåglar på ljudet. Sådana händelser gör att jag får ny kraft, ty jag vet nu att en fågel finns därute som väntar på att bli identifierad av mig, kanske en art som jag inte sett förut, kanske rar och ensam. Vad döljer skogen för juveler? Jag blir nyfiken och nyfikenheten är en av människans djupaste drivkrafter.

Kapitel 12

Människan är ensam bland djuren att lagra information från generation till generation. Vi är ensamma om arkiv. Kumulativ tradition är människans adelsmärke och solen borde vara hennes gud - ty människan offerar en del av den energi hon förbrukar och som i sista hand hämtats från solen, till att samla en allt större fond av information eller erfarenhet. Så skriver Bengt Hubendick i mitt arkiv. Ja, människan är unik i detta avseende. Vi samlar och bevarar arkiv och har så gjort i ganska många år. Om man ser på arkivarien som den person som först hämtade kunskap från naturen som det första arkivet, är arkivarien ett av världens äldsta yrken. Ibland känner jag stolthet över detta faktum, en stolthet som grundar i sig i det faktum att jag är med i en process som förmedlar erfarenheten från generation till generation, ackumulerar vår kunskap, gör människan mer bildad och förhoppningsvis godare. Jag arbetar med enskilda arkiv i Östergötland och ibland när jag varit stressad och slitet, har jag känt en viss trötthet inför det faktum att vi skall göra allt för att samla in och bevara minsta lilla förenings- eller gårdsarkiv från någon avkrok i länet. Vad gör det om man missar en liten nykterhetsloge i Östra Ny? Hur förändrar denna lilla loges protokoll vår historia? Vad spelar det för roll i det stora sammanhanget om man slänger bort denna lilla loges handlingar? Man kan peka på flera orsaker till varför man bör bevara minsta dokument från mänsklig verksamhet i dåtiden. För det första visar den lokalhistoriska forskningen att många lokala initiativ lett till omfattande förändringar på riksnivå. För det andra har den moderna s k mentalitetsforskningen inom ämnet historia haft helt andra krav på källmaterial än den tidigare riksorienterade kungaforskningen. Denna typ av forskning använder ofta många små lokala källor, vilket berättigar arkivering av

minsta nykterhetsloge. Personligen, och det är väl på grund av att jag är yrkesskadad, anser jag det som ett kulturmord att förstöra ett arkiv eller enstaka handlingar från en gången tid. Man avlägsnar därmed en bit av pusslet, som vi sakta bygger upp om vår mänsklighets tillvaro. Givetvis är också den lokala hembygdsforskningen intresserad av lokala arkiv liksom den alltmer ökande släktforskningen. Det är viktigt nog att skapa lokala rötter för människor som på olika sätt verkat och bott på en ort. Rotlöshet är farligt och som jag sagt tidigare behöver man fler rotskapande åtgärder i städerna för att förebygga både drogmissbruk och kriminalitet bland främst ungdomen.

Det finns naturligtvis massor av skäl för lokalhistoria och några har jag nämnt. Vad man kunde önska är att just lokalhistoria fick en större dignitet hos landets historiker och att landets politiker i större utsträckning beviljade medel till lokalhistorisk forskning och lokala och regionala arkivinstitutioner. Här finns fortfarande mycket att göra. Vi som arbetar med lokalhistoria sitter nästan i samma sits som när humanisten skall förklara sitt existensberättigande inför teknikern eller naturvetenskapsmannen. Han har svårt att med få ord förklara humanismens innebörd - och dess betydelse. Han talar om ett hus med många boningar, historia, psykologi, kommunikation och estetik men har svårt att få den humanistiskt obildade att förstå. Vad jag rekommenderar är att läsa boken "Till glädjen. En stridskrift om humanism och humaniora" av danskarna Thomas Bredsdorff, Mihail Larsen och Ola Thyssen, utgiven på svenska 1981 på Gidlunds förlag. Vi behöver fortfarande bryggor mellan de två kulturerna, de som Snow talade om på 60-talet. Och idag behöver vi broar mellan humanister och IT-världens fackfolk för att inte tala om bryggor mellan humanister och politiker.

Studerar man historien, inser man snart att det eviga hos människan är ganska relativt. Jag har förevigat mig genom tre barn, men också förhoppningsvis i viss utsträckning med min verksamhet som arkivarie i många år, mitt eget arkiv och

mina utsnidade trägubbar. Jag är emellertid så nykter att jag inser att inte ens det räcker för att göra mig evig. Minnet av mig förbleknar efter en generation och snart försvinner det. Mitt arkiv kan skingras eller brännas och mina trägubbar slängas på sophögen. Den arkivinstitution jag nu leder i Östergötland kommer förmodligen också att försvinna genom omorganisation och om hundra år finns inte ett spår av mig, ett öde som jag delar med de flesta människor. Det viktiga är dock att jag varit med att rädda en hel historiskt källmaterial till eftervärlden, men där har jag bara varit en av många arkivarier med samma mål för ögonen: att dokumentera nuet och gårdagen för den så kallade evigheten. Våra arkiv skall vara i evärdelig tid enligt målsättningen. Sålunda arbetar arkivarien dagligen med evighetsbegreppet inför ögonen och detta med mer realism än prästen. I arkivet har jag nedtecknat en gammal kinesisk bild av evigheten: *Högt uppe på ett öde berg någonstans långt borta ligger en sten så stor att man nätt och jämnt kan famna en av dess sidor. En gång vart hundra år kommer en liten fågel och vässar sin näbb mot stenen. När stenen på det viset blivit utsliten har en sekund av evigheten försvunnit.*

Varför historia? Varför arkiv? Friedrich Nietzsche, som på flera ställen figurerar i mitt arkiv, ser i historievetenskapen tre funktioner:

- 1) **Monumentalisk, dvs den söker för nuet och framtiden vitalisera de i det förgångna faktiskt goda möjligheterna, "fädrens lysande efterdöme".**
- 2) **Antikvarisk, ty för att kunna åstadkomma 1) måste ju historien pietetsfullt utforskas och ta till vara det förgångnas minnen.**
- 3) **Den står i kritisk relation till nuet och det förgångna såsom den ansvariga mänsklighetens fortlöpande uppgörelse med sig själv och med sitt läges ansvar och möjligheter.**

Trots att jag läst historieteori på universitetet, lät jag Nietzsches historiesyn få plats i mitt arkiv. Jag tyckte väl om den, ty den var på något sätt fundamental och enkel, till skillnad från de mycket omständiga böcker jag läst om historiefilosofi. Eftersom jag är begränsad i mitt intellekt hade jag svårt att förstå många av dessa böcker.

Och eftersom jag arbetar som arkivarie och ofta får motivera bevarande av arkiv och ange skäl till varför man forskar i historia, har jag strävat efter att lära mig slagkraftiga och tydliga skäl till historia och arkiv, så tydliga att de flesta människor förstår. Jag tycker Nietzsche är tydlig och klar, även om när jag sagt samma sak, använt andra ord. Man bör forska om sin historia för att lära för framtiden och man bör i detta sammanhang vara kritisk precis som man skall äga en skeptisk hållning inför all den information om samtiden som dagligen öses över oss i mängder av media. Precis som jag sade i förra kapitlet vimlar världen av missförstånd, feltolkningar av både händelser och fenomen och det är bara historien med hjälp av arkiven som kan rätta till dessa misstag. Världen är inte den man ser,

jag säger det igen och framför allt inte den man ser på TV. I arkiven ser vi det som blev, det som skedde slutgiltigt.

För några år sedan skrev jag en handbok för gymnasieungdom, som handlade om hur man forskade och hittade i arkiv i Östergötland. Den skulle vara till hjälp för skoleleverna när de gjorde sina specialarbeten. Det första kapitlet handlade om en fiktiv gymnasieelev som på jakt efter fakta i arkiv och bibliotek, nästan agerade som en detektiv. Jag försökte i detta avsnitt lägga upp det just så spännande som jakt efter skrivna källor ofta kan vara. I syfte att få fram så mycket fakta om en händelse, en person, en gård, eller vad som helst, får man ofta som en deckare använda alla kanaler i samhället för att få fram stoffet - och det är spännande. Man kan förutom att gräva i alla arkiv, bibliotek och museer, intervjua människor, ty det kan ge fler ledtrådar och information som inte finns i arkiven, ofta då hur olika människor upplevde saker och ting. Att göra historien levande och spännande för ungdomen är något som skolan misslyckats med bland annat beroende på stora nedskärningar i historieämnet. Det blir nu arkivinstitutionernas uppgift att levandegöra historien och det vill vi gärna, men då måste vi få resurser till det av det allmänna. Det räcker inte med att stiftelser och fonder delar ut öronmärkta medel till olika projekt. Den allmänna anslagsnivån till våra arkiv, särskilt på den enskilda sektorn måste höjas, så att vi bland den ordinarie verksamheten på våra institutioner också räknar information och marknadsföring i skolorna. Jag har förut talat om vikten av lokalhistoria för alla människor och jag har även nämnt vikten av att invandrarungdomen via lokalhistorien skapar nya rötter. Som historieundervisningen har varit i skolan de senaste 25 åren, är det emellertid nödvändigt att flera generationer människor i Sverige får mer information om sin lokalhistoria. Det är viktigt att människorna idag får en korrekt information om förintelsen och folk mordet under andra världskriget men på sikt är det minst lika viktigt med lokalhistorien. Det är där man skapar rötter och stabilitet i sina liv,

något som alla innevånare i landet behöver mer än väl i dessa tider av ekonomisk oro och stor arbetslöshet.

Arkiv står för kontinuitet i samhället. När avkoloniseringen skedde i Afrika på 60-talet och nya stater skulle börja verka, upptäckte man att det inte fanns några arkiv från det förgångna. Utan arkiv och demokratiska traditioner hade man väldigt svårt att skapa ett stabilt samhälle och oroligheter och statskupper har hört till vardagen i många av dessa nya länder. Här i Sverige har vi haft arkiv och bibliotek ganska länge. Kyrkobokföringen beslöts redan 1686 och Gustaf Vasa började föra registratur och jordeböcker. Gårdar, slott och myndigheter har sedan dess fört bok och i början av 1800-talet uppstod föreningsväsendet, i början i form av sjuk och begravningskassor, s k lådor. Sedan kom de stora folkrörelserna, nykterheten, frikyrkan, arbetarrörelsen och idrottsrörelsen. Alla skapade arkiv, handlingar som idag förvaras i landets folkrörelse och föreningsarkiv. Vårt Riksarkiv är över 375 år och landsarkiven över hundra. De enskilda arkiven är yngre och än idag bildas nya lokalhistoriska arkiv. I mitt län, Östergötland, är det flera nya arkiv på gång att bildas, i det ädla syftet att samla in och på ett tryggt sätt förvara kommunens lokalhistoriska handlingar för eftervärlden. Arkiv gagnar stabiliteten i samhället och vad är det vi främst vill om inte fred, grannsämja och bäst möjliga välfärd för alla. Arkiven gynnar strävan efter dessa mål.

När jag på min arkivinstitution har besök av ungdomar, brukar jag fråga om de vet vad en arkivinstitution är. "Det är väl en plats där man förvarar böcker", brukar svaret bli, en vanlig missuppfattning. Allmänheten kan inte skilja på arkiv och bibliotek och särskilt inte ungdomar. Det finns alltså som jag nämnt ovan ett stort behov att upplysa skolorna om vår verksamhet. Redan i mellanstadiet bör barnen upplysas om vad arkiv är, kanske genom att först tala om för dem att det redan finns arkiv om just dem. Kring varje individ som föds i landet finns dokument redan från födseln, för att sedan under livet ofta bli en hel del papper. Varje familj

har i regel ett litet hemarkiv med brev, kontrakt, viktiga kvitton, deklARATIONER m m samt de obligatoriska fotoalbumen. Numera finns också ofta videofilmer, där de små telningarna filmats på längden och tvären från födseln till frigörelsen i tonåren. All dokumentation kring en familj utgör familjens arkiv, men det tänker inte folk på. De tror att arkiv är böcker på biblioteket, ofta i källarplanet i små mörka utrymmen, där dammet övermannar besökaren. Vad beror alla dessa missuppfattningar om arkiv på? Jag tror att mycket av den skulden bär arkivarierna själva. Jag minns att jag reagerade under min tid på landsarkivet i Uppsala, att när året gick mot sitt slut och man hade pengar över i budgeten, betalade man tillbaka till staten i stället för att göra verksamhet av medlen. Denna defensiva hållning har rått länge inom arkivväsendet och vi har marknadsfört oss för dåligt. Jag vet inte om det är det statliga arkivväsendet som varit för dåligt, men det ligger nära till hands att tro det. Det statliga riksarkivet borde gå i bräschen för att saluföra arkiven i Sverige. Där jag arbetar, inom den enskilda sektorn, finns tyvärr inte så mycket pengar till marknadsföring.

I mitt inledande avsnitt med föresatser, talade jag om hur arkiven förändrats från att ha varit själva naturen till att bli steninskrifter, papper och pergament till nutidens magnetband, hårddiskar och disketter. Utvecklingen har gått från det varaktiga till det flyktiga. Jag vet inte vad man kan läsa ut för filosofiskt av det, men en sak är säker: Arkivarien av idag har fått helt andra problem nu i dataåldern än tidigare. Det är inte bara beständighetsfrågorna, som i sig kan vara nog så svåra att lösa, utan också frågor om offentlighet, upphovsrätt till dokument, tryckfrihetsproblem m m. Man kan t ex fråga sig om internet är ett bibliotek eller arkiv? Eller en blandad informationscentral? Om jag lägger ut en hemsida på internet om vår arkivorganisation och en massa uppgifter om enskilda arkiv i Östergötland, är det då ett arkivdokument eller en "trycksak", en hemsida som jag då och då går in och kompletterar, ändrar och skriver om? Det är nya och

komplexerade spörsmål att ta ställning till och dessa och andra problem dyker nu med stor hastighet upp i den ultrasnabba mediautvecklingen. Arkivarieyrket är ett yrke i snabb utveckling, där kunskaper i ADB, i likhet med många andra yrken, nu är nödvändigt, kanske lika oundgängligt som kunskaper i historia. Jag anser dock att akademiska grundkunskaper i historia bör finnas kvar för arkivarieyrket, ty det historiska perspektivet anser jag viktigt överallt i samhället och i synnerhet inom arkivväsendet.

Min pärm med onyttiga kunskaper är en del av mitt privata arkiv, men kanske den allra käraste. När jag bläddrar i den lär jag på nytt, dels vad jag lärde under 70 - och 80-talen, dels ser jag med nya ögon på innehållet i arkivet. Varje tid har sin syn på historien och eftersom jag är människa, stadd i ständig förändring, upplever jag även historiska fakta olika idag jämfört med för 30 år sedan. Min pärm, mitt arkiv kan ses som en slags dagbok, "såsom i en spegel", som jag nämnde tidigare och jag har alltid gillat att se i speglar, speciellt backspeglar. Vad kommer efter mig? Vad har jag lämnat bakom mig? Vad har hänt? Hur kan man läsa det i arkiven?

Man skulle kunna sammanfatta det med humaniora, men det hade inte täckt in mitt intresse för biologi. Jag är väl en slags humanist, men är inte helt nöjd med den rena humanismen. Jag skulle vilja komplettera den med det ekologiska och biologiska perspektivet till en ny humanism för 2000-talet, en bredare humanism som även omfattar omtanke om djur och natur. Till den ansluter jag mig och arbetar vidare som arkivarie i det ädla syftet att arbeta för evigheten. Visioner är bra för hälsan!